

Vzdělávací aktivity scientologického hnutí jsou u nás mimořádně úspěšné

ROZVOJ VE STRMÉM GRADIENTU

Zdeněk Vojtíšek

Rozsah, hloubka ani stupeň propracovanosti pedagogických myšlenek, připisovaných zakladateli scientologie L. R. Hubbardovi, nejsou ani zdaleka srovnatelné s takovými alternativními pedagogikami, jako je pedagogika waldorfská či montessoriovská. Srovnatelný je ale v české společnosti úspěch těchto aktivit scientologického hnutí (škol a center pro děti s obtížemi s učním), které jsou na těchto myšlenkách založeny. Tento článek se věnuje nejprve těmto myšlenkám, ve druhé části oněm aktivitám a v třetí části postřehům z návštěvy školy Basic v Brně.

Scientologické hnutí¹ je tvořeno lidmi, kteří jsou přesvědčeni o naprosté historické výjimečnosti amerického spisovatele Lafayette Ronalda Hubbarda (1911-1986), tvůrce scientologie. Tato výjimečnost se netýká jen jeho jedinečného náboženského úkolu a jedinečného náboženského poznání, jehož se mu dostalo v rámci promyšlení laické psychotherapeutické metody (dianetiky), ale i dalších oblastí. Je proto pravděpodobné, že příslušníci scientologického hnutí považují i metody studia (tzv. studijní technologie), jež Hubbard doporučoval zájemcům o své psychotherapeutické a sebezlepšovací aktivity, za nezpochybnitelné.

Studijní technologie

Studijní technologie přitom nejsou nijak rozsáhlé ani složité. Jejich jádrem jsou tzv. tři bariéry, které „zabraňují v úspěšném studiu“.²

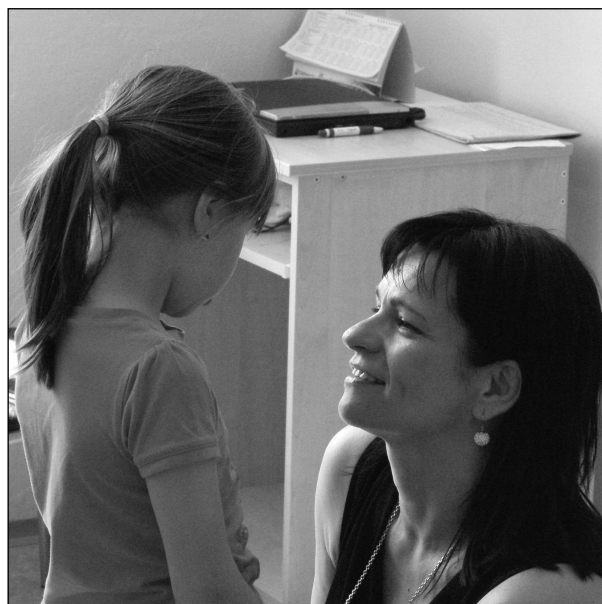
První bariérou je tzv. nepřítomnost masy. „Masa předmětu se vztahuje k těm částem předmětu, které se skládají z hmoty a energie a existují v hmotném vesmíru,“³ říká v českém překladu Základní studijní příručka, jedna z pěti studijních knih. Jiná z těchto knih vysvětluje, že masou „se nazývají skutečné věci nebo předměty, o kterých studuješ.“⁴ Nedostatek masy se má projevit pocitem, jako by žák byl zmáčknut, ohnut, mrtvý, znužený apod.⁵

„Lékem na tuto bariéru je dodat věc samu... anebo její rozumnou náhradu.“⁶ Touto náhradou se myslí tzv. demonstrace: „Demonstrace je něco, co děláš, abys něco ukázal nebo ukázal, jak to funguje.“⁷ V zařízeních, která používají Hubbardovy studijní technologie, je proto dostatek tzv. demonstračních souprav (souborů kostek, kamínků, kancelářských sponek apod.) i dostatek možností tvořit náčrtky, pracovat s obrazy i provádět tzv. „plastelinovou demonstraci“.

Druhou bariérou je tzv. příliš strmý gradient nebo také přeskočený gradient. „Gradient je postupné přibližování se k něčemu prováděné krok za krokem, jeden stupeň za druhým“⁸ nebo také „způsob učení nebo dělání něčeho krok za krokem.“⁹ Psychickým důsledkem nárazu na tuto bariéru má být pocit zmatenosti, víření v hlavě apod. Řešením je pak vrátit se k tomu, co bylo naposled dobře pochopeno, a postupovat pomaleji po menších krocích.

Třetí a nejdůležitější bariérou je nepochopené slovo. Na řadě míst scientologických propagačních materiálů i studijních příruček jsou uvedena Hubbardova slova: „Jediným důvodem, proč člověk zanechá studia, stává se zmateným nebo neschopným se učit, je to, že přešel slovo, kterému nerozuměl.“¹⁰ K překonání této bariéry slouží příruční slovníky,¹¹ které jsou žákům a studentům k dispozici. Jakousi prevencí nárazu na tuto bariéru je pravděpodobně také snaha definovat všechna méně známá slova a krátce představovat každou jmenovanou osobnost prostřednictvím poznámek pod čarou, přítomných v hojně míře téměř ve všech scientologických publikacích.

V bariéře nepochopeného slova a ostatně v celém souboru tří bariér je zajištěno možno vidět jak „pronikavý objev“, který „široce otvírá brány vzdělávání“,¹² tak prosté převyprávění známých pedagogických zásad názornosti, přiměřenosti a pochopitelnosti. Ostatně, definice jsou daleko spíše lidovým, a někdy dokonce poněkud zmateným vysvětlením než promyšlenými odbornými definicemi. Příklad nalezneme třeba už ve výše uvedených definicích: jestliže gradient je „postupné přibližování krok za krokem“ nebo „způsob učení krok za krokem“, musíme se ptát, zda a v jakém smyslu je skutečně možné takto definovaný gradient „přeskočit“,¹³ jak uvádí definice druhé bariéry. Ale i kdyby tyto definice na sebe logicky navazovaly, těžko se ubráníme otázce, proč výraz „gradient“ (spolu se stovkami jiných scientologických pojmů¹⁴) má zcela odlišný význam než v běžném („nescientologickém“) jazyce¹⁵ a zda tento rozpor porozumění spíše neohrožuje, než aby mu napomáhal.

Ředitelka základní a mateřské školy a centra Basic v Brně Mgr. Svatava Kovářová.

Foto na této a následující straně Zdeněk Vojtíšek.

Tento článek prošel recenzním řízením.

Organizační zázemí

Obvykle¹⁶ se má za to, že studijní technologie vznikly jako Hubbardova reakce na potíže, které pocítovali klienti scientologických aktivit při studiu velkého množství Hubbardových textů. S obsahem dvou původních manuálů *Jak se učit* a *Jak studovat* na konci 60. let experimentovali učitelé na amerických veřejných školách (kteří byli zároveň scientology)¹⁷ a roku 1971 založili v Kalifornii první vzdělávací zařízení, které studijní technologie používalo. O rok později vznikla organizace Aplikovaná scholastika, která v současné době působí v 53 zemích světa.¹⁸ Když byla roku 1988 založena scientologická Asociace pro lepší život a vzdělávání (ABLE), stala se Aplikovaná scholastika její součástí (spolu s protidrogovou organizací Narconon a dalšími aktivitami). Vznik této vzdělávací instituce s řadou rozvojových programů tak spadá do doby velkého úsilí scientologického hnutí o to, aby bylo veřejností vnímáno jako nezisková charitativní náboženská organizace.

Také v české společnosti jsou aplikace studijních technologií¹⁹ daleko viditelnější než explicitně náboženská část scientologického hnutí (Scientologická církev). Týká se to obou hlavních aktivit Aplikované scholastiky v ČR²⁰ – jazykové školy LITE i studijních center BASIC.

Anglickou jazykovou školu LITE (Life Improvement Through Education) založil na základech Hubbardových studijních technologií americký scientolog Randy J. Payne. První česká škola vznikla roku 1997 v Praze²¹ a od roku 1998 ji provozuje občanské sdružení LITE. V dalších 13 městech, kde v současnosti kursy probíhají, mají jednotlivé školy i jiné formy právní subjektivity. Kromě nauky o bariérách je pro tuto školu charakteristický důraz na mluvení (studenti hovoří obvykle jeden s druhým), propagace prostřednictvím rozdáváných letáků (se sloganem „Mluvit, mluvit, mluvit“), povinné školení zaměstnanců v rozvinutém systému scientologických kursů, zčásti hrazených jimi samotnými,²² a systém odměn zaměstnanců v závislosti na počtu absolvovaných kursů.

Druhou úspěšnou aktivitou, založenou na Hubbardových studijních technologiích, jsou studijní centra BASIC. Podle propagační brožury studijní cent-

rum „pomáhá dětem a studentům jakéhokoli věku zvládat problémy se čtením, psaním či pravopisem pomocí specializovaného doučování založeného na studijní technologii. Toto doučování je dodáváno vyškolenými soukromými učiteli, kteří se studentům individuálně věnují.“²³ Z propagačních letáčků vyplývá, že hlavní cílovou skupinou jsou děti, které jsou ve škole neúspěšné, nerady se učí, mají potíže se čtením i psaním a jsou označovány jako dyslektici a dysgrafici. První studijní centrum vzniklo v Praze roku 2002²⁴ a v současné době studijní centra BASIC působí v dalších 12 městech České republiky a 10 městech Slovenské republiky. Vysoký počet center, která pracují s Hubbardovými studijními technologiemi, je patrně ve světovém srovnání unikátní. Na základě povolení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v březnu roku 2009 působí od podzimu téhož roku v Brně vedle studijního centra Basic i základní a mateřská škola.

Základní a mateřská škola Basic v Brně

Při návštěvě²⁵ ve škole mě provázela její ředitelka Mgr. Svatava Kovářová, absolventka Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, která má zkušenost z působení v roli ředitele na dvou základních školách. Nevelká školní budova je rozdělena na tři části: mateřskou školu s 15 dětmi, základní školu se 13 dětmi a studijní centrum s desítkami dětských klientů. Základní škola má dvě třídy, jednu pro 1. - 3. ročník, druhou pro 4. - 5. ročník. Ve všech třech částech pracuje celkem osm zaměstnanců. Učitelé musejí být vyškoleni v Aplikované scholastice. Žáci pocházejí z Brna a okolí.

Budova patří městské části a vztahy s úřady stejně jako s odbornou veřejností jsou podle slov ředitelky velmi dob-

ré. S negativní veřejnou reakcí kvůli propojení se scientologickým hnutím se setkala jen jednou ještě před otevřením školy prostřednictvím novináře, který napsal článek na základě toho, co o škole zjistil jako uchazeč o zaměstnání učitele.

Podle sdělení Mgr. Kovářové není škola nejlépe financována: příspěvek ministerstva činí asi jen 60% příspěvku běžným školám. Na financování se proto podílejí i rodiče a přicházejí i sponzorské dary. Podpory ze strany jiných aktivit v rámci scientologického hnutí se škole dostává především prostřednictvím slev na kursy a školení. Škola na mě skutečně nepůsobí dojem finančního nadbytku, je ale – podle mého soudu – zařízení nápaditě a vkusně.

Na otázku role studijních technologií ředitelka odpověděla, že se uplatňují především v individuálním přístupu učitele k žákovi: učitel se snaží porozumět bariérám v procesu žákova učení. Kromě toho se jedná v podstatě o klasickou školu. Důsledky individuálního přístupu jsou skutečně na první pohled patrné ze srdečné komunikace mezi učiteli a žáky. Vliv Hubbardovy nauky nezůstává jen u bariér v učení, ale je zřejmý např. i díky dětské variantě tzv. tónové škály emocí, vyvěšené na zdi. Vedle toho se mi jeví jako pro školu charakteristický precizní systém motivace: děti mají pro každý předmět kontrolní listy, díky nimž je patrné, co již zvládly, vedou si týdenní bodovací výkazy, vynášejí výsledky do grafu, zapisují své úspěchy a zveřejňují je na nástěnkách apod. Rozumím tomu, že i méně úspěšné děti mohou tímto způsobem prožít úspěch, na druhou stranu na mě systém působí jako snad až příliš zaměřený na výkon.

Závěr

Studijní technologie L. R. Hubbarda patrně neznamenají pro pedagogiku velký přínos.

Pod vedením scientologů jsou uplatňovány zcela mimo odbornou pedagogickou diskusi. Česká pedagogická obec ostatně tyto aktivity též v podstatě ignoruje. Lze si představit, že tento stav by mohl v některých případech (hlavně ve studijních centrech Basic) způsobit zanedbání skutečné odborné péče o děti s poruchami učení. Absenci odbornosti vyrovnává skutečnost, že Hubbardovy myšlenky scientology inspiroují k velkému nasazení a k citlivému individuálnímu pří-

Budova základní a mateřské školy a centra Basic v Brně.

stupu. Jsou to pravděpodobně právě tyto osobní kvality, které způsobují úspěch studijních technologií a pozitivně reprezentují scientologické hnutí před českou veřejností.

Poznámky

- 1 Z odborné literatury o scientologickém hnutí je k další četbě možné doporučit klasické dílo WALLIS, Roy (1976), *The Road to Total Freedom*. London: Heinemann Educational, a např. novější shrnující kapitolu v knize: COWAN, Douglas E., BROMLEY, David G. (2008), *Cults and New Religions*. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell Publishing, str. 24-47. V češtině skládá mozaiku o tomto hnutí téma Dingiru 4/2000.
- 2 *What Is Scientology? Based on works of L. Ron Hubbard* (1998), Copenhagen: New Era Publications International, str. 138. - Poprvé byly „tři bariéry“ popsány v Hubbardově instrukci (HCOB) z 25. 6. 1971.
- 3 *Základní studijní příručka. Založeno na dílech L. Ron Hubbarda* (2004), Copenhagen: New Era Publications International, str. 24.
- 4 *Učení jak se učit. Založeno na dílech L. Ron Hubbarda* (rok vydání neuveden). Copenhagen: New Era Publications International, str. 52.
- 5 *What Is Scientology?...*, str. 138.
- 6 *What Is Scientology?...*, str. 138.
- 7 *Učení...*, str. 159.
- 8 *Základní studijní příručka...*, str. 37.
- 9 *Učení...*, str. 77.
- 10 *Učení...*, str. 191.
- 11 Obvyklá sestava slovníků v českých zařízeních obsahuje Slovník spisovné češtiny, Slovník cizích slov a etymologický slovník.
- 12 *What Is Scientology?...*, str. 139.
- 13 *Učení...*, str. 77.
- 14 Viz heslo „gradient“ in: HUBBARD, L. Ron (1975), *Dynamics and Scientology Technical Dictionary*, Los Angeles: Church of Scientology of California, str. 183.
- 15 Viz např. heslo „gradient“ v *Akademickém slovníku cizích slov* (2001), Praha: Academia, str. 270.
- 16 Naproti tomu propagační brožura dává vznik studijních technologií do souvislosti s údajným učitelským působením L. R. Hubbarda na ostrově Guam ve 20. letech (*Aplikovaná scholastika. Vzdělávací služby a materiály založené na dílech L. Ron Hubbarda*, Applied Scholastics International 2003, 2004, str. 3-4).
- 17 MELTON, J. Gordon (2000), *The Church of Scientology*, Torino: Signature Books, str. 47.
- 18 *Aplikovaná scholastika*, dokument dostupný na adrese <http://www.lite.cz/o-nas/aplikovana-scholastika>; download 19. 9. 2011.
- 19 Srovnatelný úspěch má aplikace Hubbardových tzv. administrativních technologií ve firmě Business Success.
- 20 V ČR vzniklo občanské sdružení Aplikovaná scholastika roku 1995, jeho ředitelkou je Eva Řehořová (*1973).
- 21 Zakladatelkou školy je Andrea Macháčková (*1973).
- 22 Na některé kurzy mají slevu členové Mezinárodní asociace scientologů (IAS).
- 23 *Aplikovaná scholastika. Vzdělávací služby...*, str. 17.
- 24 Fyzická osoba „Andrea Macháčková – studijní centrum BASIC“ vznikla ovšem už roku 1995. Tato fyzická osoba uzavírala v letech 1997-1998 dohody se zaměstnanci jazykové školy LITE.
- 25 Návštěva se konala dne 13. května 2011.

Progress in a steep gradient

Organizations using the so called study technology are the most successful part of Scientology movement in the Czech Republic. Three principles that form the basis of study technology are shortly described in the first part of the article. The second part introduces two main Czech organizations using study technologies (a language school LITE and study centres Basic). In the last part, the author reports on his own visit to primary school Basic in Brno.

Doc. PhDr. Zdeněk Vojtíšek, Th. D., (*1963) je vedoucím katedry religionistiky na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a šéfredaktorem časopisu Dingir. V 80. letech absolvoval studium pedagogiky na Filozofické fakultě UK.

Rozhovor o chasidismu s rabínem Shumi Berkowitzem

PO PROVAZE MEZI KOPCI

Pavel Hošek

Židovský filosof dr. Shumi Berkowitz (původem z Izraele) je předsedou Konzervativní židovské obce v Praze.

Již celá desetiletí se zabýváte východoevropským hnutím židovské zbožnosti, kterému se v odborné literatuře říká chasidismus. Můžete toto hnutí kratičce charakterizovat?

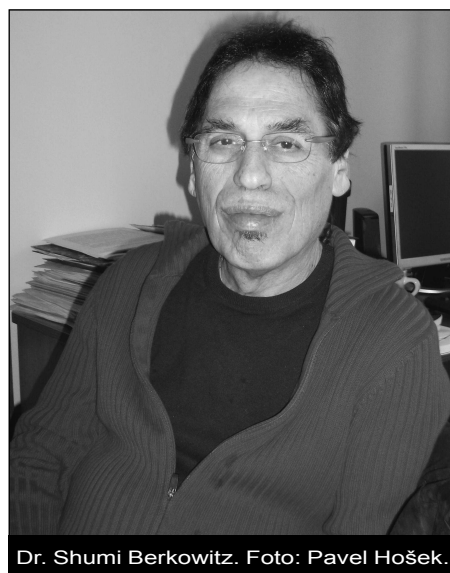
Zakladatel chasidismu Baal Šem Tov hlásal jednoduché poselství niterné zanícenosti a hluboké spirituality uprostřed každodenního shonu. Namísto náboženství učenců a vzdělané elity hlásal „mystiku všedního dne“, tedy cestu niterného usebrání otevřenou každému, kdo celým srdcem touží po životě v Boží přítomnosti. Mezi jeho vděčné posluchače patřili prostí rolníci, pastevci a drobní řemeslníci, až později a váhavě se přidali někteří rabínské učenci. Chasidismus je tedy cesta zanícené vroucí zbožnosti a lásky k Bohu i člověku, je to hledání nadpřirozeného v přirozeném a neoobyčejného v obyčejném, hledání božských jisker v uhlí a v tabáku, ve stéblech trávy a v bramborové polévce. Dá se říci, že chasidismus je hluboké přitakání Bohu, světu i člověku.

Účastníte se veřejných aktivit pražské obce lubavičských chasidů a její rabín Manis Barash je vaším osobním přítelem. Často studentům vyprávíte chasidské příběhy. Zdá se, že váš vztah k chasidismu není jen akademický...

Ano, chasidské příběhy a chasidské písně jsou pro mě ohromným zdrojem inspirace. A vedle akademického studia chasidského hnutí jsem měl příležitost učit se mnoho let u významného chasidského rabína dvacátého století Šlomo Carlebacha.

V knihách Martina Bubera se dočítáme, že chasidé kladou až překvapivě velký důraz na mezilidské vztahy, na život obce jako rodinného společenství...

Ano, chasidé považují vztah k Bohu a vztahy k lidem za dvě strany téže mince. Obětavá láska k druhým lidem je v chasidismu

Dr. Shumi Berkowitz. Foto: Pavel Hošek.

v jistém smyslu důležitější než plnění náboženských povinností. Nejlépe to vyjadřuje následující chasidský příběh:

Rabín Moše Lejb ze Sasova, veliký světec a vzorný Žid, byl po smrti veden anděly do ráje. Ale cesta do ráje vedla kolem pekla. Při pohledu na trpící hříšníky v pekle se rabín zastavil a odmítl jít dál. Užaslý andělům sdělil, že chce vznést stížnost před nebeským soudním dvorem. Ale odmítl se hnout z místa. Nakonec musel nebeský dvůr sestoupit k němu a Moše Lejb prohlásil: Jak bych se mohl těšit blaženosti ráje při vzpomínce na tyto nešťastníky? Mám-li být v ráji opravdu šťastný, chci tam mít s sebou všechny tyto hříšníky. Nebeský dvůr se poradil a nakonec se usnesl, že za každý dobrý skutek, který Moše Lejb vykonal, smí jeden hříšník opustit peklo a jít s ním do ráje. A protože byl Moše Lejb opravdu svatý muž, vystačily jeho dobré skutky na všechny hříšníky, kteří byli v oné době v pekle uvězněni. Ale od té doby se peklo znovu naplnilo. Jeho obyvatelé čekají,

⇒ *Dokončení rozhovoru na dalších stranách dole.*